

Költészetünk — a román kritika tükrében

Önismeretünk szerves része az a kép, annak a képnek a tudomásulvétele, amelyet a körülöttünk, velünk együtt vagy akár a tőlünk távolabb élők alakítanak ki rólunk. Ha egyesik sejtéseinkkel, pontosnak vélt felismeréseinkkel, megerősít igazunkban; ha más véleményt állít szembe a miénkkel, gondolatmenetünk, értékítéleteink ellenőrzésére késztet.

Az újabb romániai magyar irodalomnak, hazai magyar líránknak az utóbbi időben nem egy örvendetes alkalma volt ilyen tükörbe nézni. Egy-egy életművet bemutató fordításkötet megjelenésekor természetesen a részjelenség kerül előtérbe, az antológiák viszont az egészet sejtetik, más igényt támasztanak tehát a befogadóban is. Annál inkább érdemes figyelnünk ilyenkor a kritikai visszhangra. A közelmúltban Tudor Baltes marosvásárhelyi költő-műfordító vállalkozott a fiatal romániai magyar líra, tulajdonképpen a *Forrás-nemzedék*(ek) költészetének román nyelvű tolmácsolására; a könyv nem várt nagy szakmai sikert hozott, egymás után jelennek meg az elemző méltatások a bukaresti, kolozsvári napilapokban, irodalmi hetilapokban. A *Tineri poezi maghiari din România* (Fiatal romániai magyar költők) művelődési eseménnyé vált. (Van egy szomorú időszerűsége is: pár héttel a verseskönyv piacra kerülése után Tudor Baltes, negyvenhat éves korában, eltávozott az élők sorából.)

Összeállításunkban részleteket mutatunk be az első kritikai visszhangokból. (A *Luceafărul* és a *Contemporanul* ugyancsak regisztrálta a kötetet, a jelenséget.)

Emil Manu (Scinteia) • Esztétikai és társadalmi dokumentum

A Dacia kiadó gondozásában jelent meg nemrégben, példás grafikai kiállításban egy antológia, melyet igazi irodalmi eseményként kell említenünk: a *Tineri poezi maghiari din România*. A kötet verseit Tudor Baltes válogatta és fordította, az előszó és az életrajzi jegyzetek szerzője pedig Kántor Lajos kritikus. Az antológia szerkezete hagyományos, felépítési módja a következő: életrajzi adatok, rajzos portré (grafikusok munkája), szövegek. Ebből a szempontból a könyvet nemcsak örvendetesnek tarthatjuk, mert a vers szerelmeseihez szól, hanem hivatkozási alapul szolgáló műnek kell tekintenünk, amelyből megismerhetjük a romániai magyar költészetet. Elsőként a versek minőségére, a stílusok változatosságára figyelnünk fel, mely lírai tájainkat gazdagítja. A kutató párhuzamot vonhat a mai román költészetrel, közös vonásokra találhat (tematikusan és eszmei vonatkozásban), és felbecsülheti a *Forrás-nemzedék*ként ismert költők alkotó erejét. [...]

Tudor Baltes 37 fiatal költőt szerepeltet a kötetben, negyven év alattiakat, kivéve néhány, 1934-ben, illetve 1935-ben született lírikust, akik életkoruk ellenére — érzékenységük jellegében — a *Forrás-nemzedék*hez tartoznak (Palocsay Zsigmond, Elekes Ferenc, Ritoók János, Hervay Gizella).

A versek olvasása és a bevezető áttanulmányozása után elmondhatjuk, hogy modern költészet ez, anélkül hogy tagadná egy József Attila vagy más európai hírnév költők hagyományát. Hangvételben egyesek a román irodalomból Ion Caraion és Constant Tonegaru költészetéhez állnak közel (véletlen a párhuzam). E tehetséges nemzedék kiemelkedő személyiségeinek — a tolmácsolt versek ismeretében — Lászlóffy Aladár, Szilágyi Domokos és Hervay Gizella tűnik. Lászlóffy Aladár költészete valóságos modern himnusz az emberi tudathoz. A modern nyugtalanságot kifejező, de ugyanakkor új és nélkülözhetetlen harmóniákat kutató költő Szilágyi Domokos, aki Kántor Lajos szerint „talán az utóbbi hat évtized legerősebb költői egyénisége a romániai magyar irodalomban”. Mindenben újító költő, intelligensen szakít a hagyományokkal, a diszitetlen költészet híve, feláldozza a költőt az igazságért. [...] Hervay Gizella eredeti egyénisége különösen a *Tömondatok* című kötet (1968) után vált nyilvánvalóvá; mindent leegyszerűsítő, a dolgokat a maguk valóságában tükröző, a verset a képiségtől megfosztó, az emberiséget a mítoszok alól felszabadító költészete, akárcsak előbb idézett költőtársaié, inkább a valóságot akarja kifejezni, semmint a szépet. A költőnő tudatában van viszont annak, hogy álláspontja távolról sem kényelmes, és helyenként, főleg utóbbi verseiben, visszatér

a képszerűséghez, itt sem fordul el azonban az ember szolgálatától, érzi „egy új etika parancsoló szükségességét”. [...]

Pál Lajos az a költő, akinek indulásához nagy reményeket fűztek (a *Forrás-sorozat* első éveiben), verseiben szabadon száguld a festő fantáziája, de ugyanabban a kötetben (*Fényimádók*) a festői mellett jelen vannak olyan versek is, melyek az emlékezés „flashback” technikájára emlékeztetnek. Ironikus, önironikus, már-már a tragikus-groteszkig elmenő költészet például a Szócs Kálmáné, akinek versei közül különösen *A falu bolondja* emelkedik ki. Mondhatni ez a fő jellemzője Palocsay Zsigmond költészetének is; különös szerepet kapnak lírájában a képi automatizmusok, a zárójelbe tett spontán szótársítások. Kádár János tájverseinek középpontjában az ember áll. Király László költői univerzuma balladai, de ezek a versek elsősorban nem „a székely balladák egyedülálló varázsára” emlékeztetnek, hanem inkább a népköltészet elemeinek új költői értelmezésére.

Mindössze néhány költő nevét említettük, a romániai magyar költészet lényeges törekvéseit, a kitűnő versek eredetiségét próbáltuk felmutatni, s ugyanakkor a velük egyidős román költőtársakkal azonos problematikát jelezni. A Dacia kiadásában megjelent antológia esztétikai s egyben társadalmi dokumentum is.

Dan Culcer (Románia literárja) • Más lírai hangok tolmácsa

Sütő András *Egy lócsiszár virágvasárnapja* című darabjának fordításáért, melyet a marosvásárhelyi Nemzeti Színház [román tagozata] állított színpadra, Tudor Baltesz megkapta a Romániai Írók Szövetségének egy 1978-as fordítói díját, melylyel az együttélő nemzetiségek irodalmának tolmácsolását jutalmazzák. Ez a díj közel egy évtizedes tevékenység értékének és művelődési jelentőségének az elismerése; beleértendő a *Pian la licitație* (A zongora árverése, 1977) című Vári Attila-kötet és a *Tineri poezi maghiari din România* (Fiatal romániai magyar költők, 1979) című antológia is, amely mind az eredeti versek belső értéke, mind a kettős bemutatkozás mai kulturális jelentősége révén a kritika figyelmének középpontjába került. Ami nem meglepő, hiszen Tudor Baltesz a magyar nemzetiség irodalmának jó ismerője, de ugyanakkor érzékeny költő is, aki elégikus hangú, finoman irodalmias, de a napi benyomásokra reagáló költő lévén, kiválóan bizonyult más lírai hangok tolmácsolásának kényes területén is. Nem érte meg, hogy nyomtatásban lássa saját, jelképes című kötetét (*Cu mînile goale* — Üres kézzel), sem újabb, Kányádi Sándor líráját, illetve Lászlóffy Aladár prózáját tolmácsoló kötetét.

George Arion (Flacăra) • Fiatal romániai magyar költők

37 szerzőt foglal magába a Dacia kiadásában megjelent *Tineri poezi maghiari din România* című antológia, Tudor Baltesz válogatása. Ő egyben a versek tolmácsolója is. A kötet hazánk mai magyar lírájának rendkívül érdekes költői pillanatot tükrözi. A *Forrás-nemzedékről* van szó, mely a hatvanas években jelentkezett, az elsőkötetes fiataloknak szánt sorozatban, körülbelül egyidőben Nichita Stănescu, Marin Sorescu, Ioan Alexandru, Ana Blandiana és Adrian Păunescu a *Luceafărul* sorozatban megjelenő első köteteivel. A *Forrás-nemzedék* költészetének megértésében különös fontosságú Kántor Lajos irodalomkritikus bevezető tanulmánya, aki a kötetben szereplő szerzők életrajzi adatait is összeállította. A tanulmány megismerteti a román olvasóval az antológiában szereplő költők lényeges vonásait, vagyis azokat a jellemvonásokat, amelyek ezt a nemzedéket egységessé teszik, valamint a költői egyéniségek sokféleségét, az idősebbek esetében a fejlődési szakaszokat is. Kántor Lajos kis tanulmánya példázza, hogyan kell megismertetni az olvasóközönséggel egy értékes költészetet, ez esetben a romániai magyar költők alkotásait, akik közül egyesek neve már közismertté vált, s jellemzőjük — ahogyan a kritikus is hangsúlyozza — a merev költői póz elutasítása, egy adott politikai momentumnak mélyebb és árnyaltabb költői tükrözése, az egyénibb költői hang jogának visszaszerzése és a formák szabadabb kezelése. Nem véletlen, hogy ennek a nemzedéknek a kiteljesedése éppen ezekben az években következett be, amikor szabad teret biztosítottak a tehetségek kibontakozásának, lehetővé tették az eredeti kifejezőmódot, hogy maradandó művek igazolhassák azt a kort, amelyben élünk. A romániai magyar költők, mint ahogy román költőtársaik is, megérezték a kor szabad levegőjét, s ilyeközött ezt verseikben minél pontosabban rögzítették.

Tudor Balteş antológiája összetett és mélyreható lírát tár elénk. Munkájának köszönhető, hogy olyan verseskötet áll rendelkezésünkre, mely valóban érdekli a mai olvasót. Előítéletek nélkül, sablonmentesen és őszintén tükrözi a valóságot. Gondolkodó és szabad emberek művei, olyanoké, akik nem vesznek át másoktól recepteket, hanem maguk próbálják felfedezni a világ értelmét, s igazságait egyéni formában fogalmazzák meg. Ezt szolgálja az igen gazdag poétikai eszközökkel élő költői meditáció gyakorlata is. Az avantgarde eszközök jó ízléssel érvényesített összhangban vannak a hagyományossal, és ez biztos hatást vált ki az olvasóból. [...]

A kötet több verse nyílt, álszeméremtől mentes dialógust folytat a történelemmel. Elsőrangú politikai költemények fedik fel századunk nagyságát és gyaláztosságát. Igazi költői felelősségerzettel kérdeznak rá a szerzők az emberi létre ezen a földön, amelynek fejlődése egyre gyötrelmesebb. Heves hangvételű versek ítélik el a háborút, a fasizmus kegyetlenségeit, az emberek közötti gyűlölködést, a természetes igazságvágyat elfojtó gyilkosságokat. A tisztaság és boldogság mérhetetlen vágya teszi, hogy ellentmondjanak mindennek, ami az emberi sors természetes menetével nincs összhangban. Sohasem egy emberhez szólnak, hanem egy közösséghez, egy közösséget szólítanak fel a világ megújítására. Emlékezetesek ebben a vonatkozásban Lászlóffy Aladár sorai: „Hallom, hogy renováják / a víz-eséseket. Azt mondják, elkoptak / a sziklák. Nosza, emeljük meg, / fiúk, tartsuk csak egy-két percig, / csak amíg kicserélik körül az / évszázadot.“ (*Es így énekeltem*)

De nemcsak ilyenfajta költészettel találkozunk a kötetben. A *Forrás*-nemzedék költőit az élet minden tartozéka érdekli. Ugyanazok a költők, akik az ember lealjasítása ellen kiáltanak, vagy a forradalmat éneklik, gyöngéd szerelmes verseket írnak, vagy méltósággal beszélnek az elmúlásról.

A *Tineri poezi maghiari din România* az utóbbi idők egyik legjelentősebb verseskötete nálunk. Az európai rangú költemények azoknak a feltételeknek a bizonyítékai, amelyeket a romániai művészek élveznek — nemzetiségre való tekintet nélkül —, s melyek közt zavartalanul élhetnek hivatásuknak, összhangban az egész nép eszményeivel.

Constantin Cubleşan (Tribuna) ● Átértékelni jelent és múltat

Fontos mozzanat a romániai magyar líra fejlődésében az 1961-ben induló *Forrás*, a legfiatalabb, elsőkötetes írók sorozata, mely a maga nemében az évek során új hangot hozott hazánk magyar irodalmában. Új szerzők jelentkeztek, akik alapvető műveikkel magukra vonták a háború utáni magyar költészet kutatóinak figyelmét. E fordulat jelzésére vállalkozik Tudor Balteş antológiája. A váltogatás alcíme — *Forrás*-nemzedék — tulajdonképpen nem pontos; a harminchét szerző sajátos művészi egyéniségének felmérésekor első pillantásra láthatjuk, hogy nem egyazon nemzedék ez a szó szoros értelmében, hiszen magában foglalja mind Szilágyi Domokost, mind Szöcs Gézát; s nemcsak arról van szó, hogy az előbbi 1938-ban, az utóbbi tizenhat évvel később, 1954-ben született, hanem az irodalmi (s nem utolsósorban tematikai) láthatár, a versformák és maga a stílus különbözőségéről. Ha ezt tekintetbe vesszük, két, sőt három *Forrás*-nemzedékről beszélhetünk, amelyet a fiatalok rangos sorozata kapcsol össze. Ez a tény viszont csak az irodalomtörténet perspektívájából fontos. Mi kapcsolja mégis egyazon jelentős irodalmi csoportosuláshoz ezeket a szerzőket?! Kétségtelenül a konformista, jólnevelt irodalommal és különösen az álhagyományokkal való szakítás sürgető parancsa. A szűken értelmezett realista költészettel akarnak szakítani (különösen nyilvánvaló ez a szándék Lászlóffy Aladár, Szilágyi Domokos, Hervay Gizella, Jancsik Pál verseiben, a *Forrás* elsőnek nevezhető nemzedékénél), a kor nyílt szellemében tükrözni a szocialista forradalom eszméjét, átértékelve, újraértelmezve az egyén és társadalom, a jelen és múlt stb. stb. viszonyát. Mindehhez kiindulópontként szolgált egyrészt a klasszikus magyar, forradalmi költők — József Attila, Szabó Lőrinc — példája, másrészt modern magyar szerzők — Juhász Ferenc vagy Nagy László — költészetének egyáltalán nem epigon, hanem a legjobb értelemben újító, nonkonformista szellemű olvasata. [...]

N. E. fordításai